

Priset: h. 1 Rd. 36 sk. B:co.

(så väl i Landsorten som i Stockholm.)

FÖRSÖK TILL LÄROBOK
I
ÄSTHETIKEN,
MED
BIFOGAD KORT ÖFVERSIGT AF
KONSTERNAS,
SVENSKA OCH ALI MÄNNA POESIENS
HISTORIA;

FÖR
STUDERÁNDE UNGDOMEN
SAMT
DEN VITTRA BILDNINGENS VÄNNER
I ALLMÄNHET.

AF
Carl Julius Benström,
Docens vid Uppsala Universitet.

Augusta Cronberg

FÖRETAL.

En någorlunda fullständig framställning af *Ästhetiken*, och dertill på ett mer populärt språk, kan icke vara ovälkommen för någon af den vittra bildningens vänner inom fäderneslandet. Då likväl en sådan framställning icke är skriven för filosofiskt lärda, utan för ungdomen vid läroanstalterna och läsare i allmänhet, kan här icke blifva fråga om strängt speculativa bestämningar och speculativ hållning, lika litet som man af en sådan framställning lärer vänta sig nya upptäckter inom vetenskapen. Författaren har derföre här endast velat gifva en kort och bestämd utveckling af hufvudpunkterna på ett för alla begripligt språk. De nyaste åsigtarna hafva öfver allt blifvit begagnade, ehuru icke utan eget ompröfvande. I de mer historiska bestämningarna har författaren här och der begagnat *Ficker*, emedan dennes *Ästhetik*, ehuru högst otillfredsställande i det speculativa, ja saknande allt sådant, likväl i rikedom på historiska och empiriska notiser, jemnte det högst klara och populära, om icke just djupa, i definitioner, är ganska lärorik. Huru vida Förf. förbigått någon grundväsendtlig punkt inom detta område, och huru vida hans åsikter öfver allt äro antagliga, temuar han åt milda domare att afgöra. Dessa

torde finna hans åsichter lika skiljda från allt för abstract idealism och konstförgudning, som från empirism och konstprofanation.

Den historiska delen af denna lärobok kunde blott innehålla en kort öfversigt, emedan arkalet var förut bestämdt, och Förf. således måste lämpa sig efter utrymmet, icke lyda sin egen benägenhet, att fullständigt uppmäta detta fält. Likväl har Förf. i denna öfversigt sökt att fatta tillsammans hufvudpunkterna samt derefter anordna tidehvarfven och scholorna. Hvad Svenska poesiers historia beträffar, omfattar denna öfversigt endast det vigtigaste af dess utveckling och uttalar korta omdömen blott öfver dem bland Sveriges nu levande skaldes, hvilka förtjena att nämnas i en öfversigt sådan som denna. I afseende på den Allmänna Poesiers Historia hänvisar Förf. dem, som söka utförligare kännedom, till en snart utkommande fullständig Poesiers Historia, hvilken blir att anse som ett bihang till en på samma gång utkommande öfversättning af Fredr. Schlegels Literaturhistoria enligt nyaste upplagan. I afseende på Svenska Poesiers historia kan Förf. hänvisa till Hammarshöld och Wieselgren, i Konsternas historia till den på Svenska öfversatta Wendt äfvensom till Hammarshölds konsthistoria.

En blomstersamling af det skönaste, som Svensk skaldekonst framsjungit i alla skaldeslag, måste,

för att kunna anses lyckad, ske med största urval, så mycket större, ju mindre utrymmet är. I detta afseende hafva vi ingen bättre anthologi än den, som finnes i Wings Idun, hvarföre Förf. här ansett sig endast behöfva completera denna.

De möjliga fel eller misstag, som Förf. kunnat begå, skola, när de befinnas grundade, samvetsgrannt rättas, om en ny upplaga skulle erfordras. Såsom det första originalförsöket inom vår literatur, att populärt framställa Ästhetikens resultat, torde det närvarande förtjena öfverseende.

Stockholm, den 1 Juli 1836,

FÖRFATTAREN.

RÄTTELSE.

Sid.	rad	står:	läs:
1	8 nfr.	fullkomligt sinnliga	— sinnligt fullkomliga
8	12	— de	— den
21	8	— kan med största konstnärsfärdighet finnas i en	— kan finnas i en med största konstnärsfärdighet bildad,
26	15	— är	— verkar
30	10	— allt	— allt, som
35	6	ofr med phantasi och	— af phantasien med
39	11	— en	— en alltför
40	1	— af	— med
41	11	— de Christna	— Medeltidens Christna
46	1	— denna	— detta
46	7	nfr. just	— just imitation af den

Sid	rad	står:	läs:
47	—	1 nfr. i	— på
49	—	10 ofr. deraf	— af dem
56	—	10 nfr. de Gamle	— det hos de Gamle
—	—	9 — Geniet	— Konstnären
61	—	12 ofr. det mer	— den mer
86	—	14 nfr. <i>Comedia</i>	— <i>Comedia</i>
86	—	6 — och	— och känslan samt
100	—	9 ofr. båda	— alltid
104	—	8 nfr. den	— det
105	—	12 — med	— med verkan af
124	—	6 ofr. ur	— af
136	—	11 nfr. 1655	— († 1528)
148	—	9 ofr. på sina	— på
149	—	3 — den Romerska nio	— den Romerska tio
151	—	8 nfr. violen	— violen
154	—	7 — constrict	— konstrict
159	—	9 ofr. författare	— författares arbeten
162	—	11 — (öfverskrifter).	— (öfverskrifter). Bäst
			— är hans epos <i>Hercules</i> .
164	—	11 — komedi	— en komedi
172	—	5 nfr. <i>Lusiadas</i>	— <i>Lusiadas</i>
174	—	7 — ha	— den
175	—	7 — sago-	— sagor
177	—	13, 14 ofr. protestantismens	— protestantismens
			(den ensidiga)
182	—	4 ofr. efter	— af
205	—	13 nfr. 515	— 525
208	—	2 ofr. <i>Haliwtika</i>	— <i>Haliwtika</i>
216	—	7 — ty	— och
218	—	6 — sina	— vissa
222	—	14 — romaner	— en roman
223	—	12, 14 nfr. <i>Scudères</i>	— <i>Scudères</i>
225	—	1 ofr. det snille	— den qvickhet
229	—	5 — <i>Norrex</i>	— <i>Norrex</i>
—	—	3 nfr. förråder	— förråda
281	—	18 — Räfva	— Bälva

INNEHÅLL.

FÖRSÖK TILL LÄROBOK I ÄSTHETIKEN.

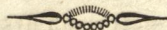
<i>Hvad är Ästhetik, och i hvilket förhållande står den till de öfriga vetenskaperna?</i>	Sid. 1.
<i>Ästhetikens Historia</i>	7.
<i>Det Skönas Philosophi</i>	14.
<i>Det Behag-Sköna</i>	21.
<i>Det Magt-sköna, Sublima, Höga och Stora</i>	25.
<i>Det Pathetiska och Tragiska</i>	30.
<i>Det Skamt-Sköna, det Komiska</i>	33.
<i>Idealerna, eller det Skönas Historiska Uppenbarelser</i>	41.
<i>Den Sköna Konstens Philosophi</i>	49.
<i>Poesi</i>	72.
<i>Epos</i>	79.
<i>Lyran</i>	90.
<i>Den Dramatiska Poesien</i>	99.
<i>Tragedi</i>	106.
<i>Komedi</i>	114.
<i>Skådespelet</i>	116.
<i>De Sköna Konsterna.</i>	
<i>Tecknande Konst</i>	121.
<i>Måleri</i>	122.
<i>Måleriets Historia</i>	136.
<i>Plastik</i>	140.
<i>Plastikens Historia</i>	144.
<i>Byggnadskonst</i>	147.
<i>Byggnadskonstens Historia</i>	148.
<i>Musik</i>	150.
<i>Musikens Historia</i>	153.
<i>En blick på Svenska Vitterhetens Historia, förnämligast i Nyare tider</i>	155.
<i>Öfversigt af Vitterhetens Historia i allmänhet</i>	195.
<i>Orientaliska Perioden</i>	196.
<i>Grekiskt-Romerska Perioden.</i>	
<i>Grekiska Poesien</i>	202.
<i>Romerska Poesien</i>	209.
<i>Medeltidens eller Romantiska Poesien</i>	213.
<i>Nyare Tidens Poesi</i>	219.

POETISK BLOMSTERSAMLING.

<i>Folkvisor.</i>	
<i>Dufvans Sång på Liljeqvist</i>	237.

Liten Carin	- - - - -	Sid. 238.
Kämpen Grimborg	- - - - -	240.
Af Kellgren:		
Värvisa	- - - - -	246.
Saknaden	- - - - -	247.
Nytt Försök till orimrad vers	- - - - -	248.
Af Lidner:		
Ur Spastara	- - - - -	251.
Chor af Drömmar	- - - - -	257.
Lofsång	- - - - -	258.
Af Bellman:		
Fiskafanget	- - - - -	259.
Aftonqvåde	- - - - -	261.
Fredmans Sång	- - - - -	264.
Fremans Epistel, rörande Ulla Vinblads flykt	- - - - -	266.
Af Tegnér:		
Vid Svenska Akademiens Jubelfest	- - - - -	269.
Af Franzén:		
Gossen	- - - - -	274.
Till en Yngling	- - - - -	274.
Af Stagnelius:		
Ur Wladimir	- - - - -	275.
Wladimirs tal, för att beveka Bojarerna till Christensdomens antagaade	- - - - -	277.
Af Atterbom:		
Ur Lycksalighetens Ö	- - - - -	278.
Dryckessång	- - - - -	279.
Chor af Vindarne	- - - - -	281.
Jagtvisa	- - - - -	281.
Ungmön i Lunden	- - - - -	282.
Hulda Rosa	- - - - -	282.
Af Fahlcrantz, ur Noachs Ark:		
Lärkans sång	- - - - -	283.
Fru Noachs monolog vid Spiseln	- - - - -	284.
Dschamis teckning af Sulcicha.	- - - - -	286.
Af Geijer:		
Den sista Kämpen	- - - - -	288.
Den sista Skalden	- - - - -	291.
Af Ling, ur Asarne:		
Wäinemöinens Sång	- - - - -	297.
Fatta mod	- - - - -	298.
Af Euphrosyne:		
Jungfrun i det gröna	- - - - -	299.
Af Nicander, ur Runesvärdet:		
God natt, god natt!	- - - - -	301.
Barnet gick i Rosenlund	- - - - -	302.
Sång, när Atrik nedgräfer vapnen	- - - - -	303.

FÖRSÖK TILL EN LÄROBOK I ÄSTHETIKEN.

Hvad är Ästhetik, och i hvilket förhållande står den till de öfriga vetenskaperna?

Ästhetiken har sitt namn af det Grekiska ordet *αισθητικη* (varseblifva, mottaga intryck af yttre sinnets föremål) och betyder ursprungligen vetenskap om sinnligheten, om förmågan af sinnliga intryck. Alex. Gottlieb Baumgarten utgaf (1735) en disputation, hvarifrån vetenskapen om det sköna och skön konst härleder sitt ursprung. Han kallade, enligt sin Wolfiska åsigt af själen, ästhetiken för en *scientia cognitionis sensitivæ*, en lära om sinnlig varseblifning, och, emedan fullkomligheten, skådad i sinnlig varseblifning, eller den fullkomligt sinnliga varseblifningen enligt hans begrepp var just det sköna, blef ästhetiken af honom bestämd till en vetenskap om det sköna. Nu är ästhetiken verkligt en lära om skönheten och dess uppenbarelser i konstens olikartade skapelser; men, emedan skönheten icke blott ligger i det sinnliga, såsom sådant, utan tillika innehåller eller framställer i och genom det sinnliga sjelfva det Ästhetik, 1.

gudomliga, det oändliga, öfversinnliga, så motsvarar icke den i ordet ästhetik sedermera inlagda betydelsen dess namn. Bättre är således att i stället för ästhetik säga *Skönhetslära*, eller en lära om det sköna i och för sig, dess natur och ursprungliga väsende, arter och motsatser, jemnte en lära om detta skönas uppenbarelser i konst och konster. Den förra läran är *Skönhetslärans* theoretiska del, den sednare dess *praktiska*; den förra är mer speculativ, den sednare mer historisk och kritisk. Likväl kan namnet *Ästhetik* äfven begagnas, när vi definiera det sköna enligt Atterbom såsom "det sinnligt fullkomliga, sinnlighetens urform, rätta dager och formprincip, det *friska* sinnliga, sinnligheten, såsom den ämnades blifva", men icke i *naturen* blifver, emedan de små lagarne här lägga sig i vägen för de stora. Ästhetiken är alltså äfven här en lära om sinnligheten, men sinnligheten såsom skön.

Alla vetenskaper måste syfta derhän, att de i innerligt syskonförbund skola utbilda människan till den högsta grad af fullkomlighet, de skola komma henne att verkliggöra sin urbild, realisera sin idé. De sträfva att utreda, uppöfva och utveckla menniskoandens särskilda krafter, icke ensidigt, utan så, att dessa krafter, hvar för sig utbildade, likväl bringas i fullkomligaste samdrägt med hvarandra; vetenskaperna ingripa derföre i hvarandra, och, från denna ståndpunkt betraktade,

äro de alla hvarandra till värde lika. Icke tros-läran ensam är den viktigaste af alla vetenskaper, icke konstläran, icke heller filosofien, ehuru denna icke allenast söker sätta alla vetenskaper i samband och vexelförhållande, utan äfven att på sjelfständigt vis förklara Gud, värld, meniska och natur till deras innersta grundväsende och ömsesidiga förhållande till hvarandra. Nu kunna dessa vara föremål för den rena, speculativa tankan, som tränger rakt på väsendet (*Metaphysik, Theoretisk Philosophi*), eller för villjan, som söker uppspana deras ändamål och föreskrifva sättet för deras närmande till hvarandra (*Ethik*). Religionen var början till all bildning, all vetenskaplig forskning, så vida den innebar det rika, men dunkla innehållet af all sådan; den väckte först människans tanka på det oändliga och hennes bestämelse; och religionen är äfven frukten, kronan och slutet af all bildning, all vetenskaplig forskning, emedan den sig sjelf klar blifna anden med fullkomligaste hängifvenhet sträfvar till det gudomliga, till gudalighet. Detta gudomliga, tänkt under bild af den högsta urpersonligheten, som annars blifvit kallad det absoluta, det oändliga, det öfversinnliga, kallas äfven en uridé eller idéernas idé och medelpunkt, emedan Gud är det gemensamma, det grundväsendtliga i denna idéverld, hvilken endast är en splittrad stråle i menniskoanden

af ande-andens sol. Idéen är en medfödd förnuftsåskådning, icke uppkommen genom abstraction ur sinnlighetens varseblifningar, utan en omedelbar uppfattning af det gudomliga. Det gudomligas hela majestät skulle, om det odeladt och ofördunkladt nedstrålat i ändligheten, förblindat och förstört människovarelsen, likasom i sagan gudafaderns ofördunklade majestät Semele; derföre bryter det sig uti olika strålar med olika färger. Sjelfva det gudomligas idé är, såsom föremål för den speculativa tanken, det sannas idé, men för villjan det godas idé, som har till sin förutsättning det rättas och samhällets idé, samt för phantasien och ästhetiska contemplationen det sköna. Dessa alla idéer äro utstrålingar från samma urväsende, hvilket, ifrån den religiösa sidan sedt, kallas det heliga. Det sköna sammanhänger alltså noga med de öfriga förnuftsidéerna, och läran derom likaledes med läran om de öfriga. Men det sköna står i ett högst eget förhållande till de andra. Det ger alla dessa form i den ädlaste mening, det gör dem, ifrån att vara aktningvärd, till älskvärda; det sannas idé och det godas uppgå alltså i det sköna, och det sköna är sjelfva det gudomligas form eller sjelfva det gudomliga till sin form. Utan att vara det sanna, det goda, det heliga, kan det sköna likväl tillegna sig dessas innehåll, gifva det sinnlig form och sålunda göra

dem älskliga. Utvecklingen af skönhetssinnet hos människan innebär således en utveckling af människans samtliga krafter, den sätter i menniskoanden den harmoni, som icke skulle finnas, om endast det theoretiska eller det praktiska sinnet ensidigt utbildades. Det sköna och dess framställningsmedel, konsten, afser det rent menskliga, det humana, det vettiga, det vittra, och äfven den religiösa, den goda och djuptänkande människan har en ensidig och ofullgånge bildning, så länge skönhetssinnet ännu slumrar.

Ästhetiken, eller vetenskapen om det sköna, har alltså en hög bestämmelse och ett viktigt inflytande på bildningen, så vida den gör oss bekanta med bildningens blomma, det sköna. Den har att utveckla, huru det ursköna, det gudomliga, uppenbarar sig i menniskoanden och konsten, det skönas väsende och olika arter, dess förhållande till sina motsatser och dess sätt att upptaga och förklara dem, skönhetsidéens eller idealernas olika form för olika cultur-tidvarf (*Theoretisk Ästhetik, Skönhetens Filosofi*). Dernäst har den till föremål skönhetens uppenbarelse i konsten, konstnärens förmögenheter, sättet och föremålet för hans olikartade verksamhet (*Sköna Konstens Filosofi*). Ästhetiken kan icke göra oss till konstnärer, om icke naturen redan i födseln adlat oss dertill, lika litet som filosofien kan göra oss till filosofher,

om icke speculativt sinne innebör oss, eller musikvetenskapen till tonkonstnärer, om vi icke själva föddes med öra för tonernas harmonier. Men den kan tillfredsställa människans inneburna sträfvan att förklara alla lifvets phenomener och de för dem till grund liggande idéerna, den kan lära oss *begripa* det underbara i snillets sätt att skapa och äfven väcka geniet till klarare medvetande, ty geniet bär alltid omedvetet i sig sina egna lagar. Ästhetiken eller speculationen öfver det sköna och konsten följer derföre efter konstens historiska uppenbarelser, men föregår och bestämmer dem icke. Om ett snille uppstiger, uppenbarar sig i nya former, befar konstens land på nya banor, som icke förut funnits till och alltså icke voro aftecknade på de ästhetiska landchartorna, så måste ästhetiken följa med, för att afteckna de nya stigarna och de nyupptäckta länderna samt förklara deras beskaffenhet.

Man har äfven nekat möjligheten af en vetenskap om det sköna, emedan det sköna och dess uppfattningsförmåga, smaken, är subjectiv, vexlar efter individuella tycken; men detta påstående är ogrundadt. Ges det en objectiv allmän gilltighet för det goda och sanna, så måste det äfven gifvas en för det sköna, emedan detta, såsom vi sett, äfven är en idé, en hos alla inneboende förnuftsåskådning af samma gudomliga. De utbildade menniskoan-

darne, det vill säga, de som till högre grad af klarhet bragt idéerna, öfverensstämma närmast i afseende på det sköna och smaken, och detta är nog. Endast de obildade kunna vackla. Om äfven de bildades smak är olika, så afser detta blott oväsentligheter och har sin grund antingen i nationella inflytelser eller i brist på en harmonisk total-utveckling af bildningens alla elementer, eller i en olika grad af skönhetssinne, ty äfven detta är en gåfva af Gud, icke alla i lika grad tilldelad.

Ästhetikens Historia.

I följd af hvad vi ofvan sagt, måste en konst finnas förr än en lära om konst, äfvensom filosofien måste vara någorlunda utbildad, innan det sköna philosophi kunde finnas. Derföre finnes i Orienten ingen ästhetik, dels emedan det filosofiska sinnet i allmänhet slumrar derstädes, dels emedan det sköna der var innerligt sammansmält med det religiösa. Hos Grekerna uppkom ett slags ästhetik först genom *Plato*, ehuru blott några punkter antyddes. Han satte det ursköna i Gud, och det sköna i erinring af detta ursköna, af idealverlden; förmågan att framalstra det sköna, d. v. s. spegelbilder af idéens uraniska lif, var enligt *Plato* frukt af en gud-ingivelse, hvilken likväl icke utslöt all egen sjelfverksamhet, utan endast upplifvade denna. Rigtigt uppfattade han således det skönas

begrepp, ehuru blott från en enda sida. *Aristoteles* behandlade endast poetiken, förnämligast drammat, i sin poetik, hvilket arbete blott är ett fragment af ett utdrag ur ett liknämndt verk af honom. Hans mer empiriska uttryck för en i grunden riktig mening togs af hans afgudare efter orden (i synnerhet af Fransmännen) och förledde dem till det origtliga påståendet, att *Aristoteles* talat för naturimitation (*μίμησις*) såsom konstens syfte; ty *Aristoteles* yttrar på flera ställen, att konsten skall fullända naturen. Hans poetiks innehåll är abstraheradt ur *Grekiska* skaldeverk och kan således icke fullt användas på konstverk, som uppvext ur en annan verldsåskådnings grund. *Den Alexandrinska scholan* öfvade mer en grammatisk och retorisk kritik, än en ästhetisk. Ännu mindre befattade de sig med en speculativ utveckling af det sköna. Derföre är *Longinus*, i sin skrift öfver det sublimum, endast rhetor. Nyplatonikern *Plotinos* missförstod *Platos* idéer och leddes derhän att anse det sköna för blott och bart ett öfvergångsmoment till den egentliga tanken eller förnuftsåskådningsgrunden, enligt hvilken åsigt det sköna vore något ofullkomligt, så vida idéen i det sköna ännu är besmittad med sinnliga elementer. Romarne, i allt slags litteratur och konst efterapare af *Grekerna*, hade för litet sjelfständigt speculativt sinne, för att kunna reflectera öfver det

sköna. *Horatii Ars Poetica* afser blott poetiken, och *Quintilianus* återförde endast gifna skaldeverk till dunkla eller blott empiriska begrepp, på samma sätt som *Plinius* gjorde med konstverken.

Det var först i nyare tider, som Ästhetiken blef en sjelfständig vetenskap genom *Wolfs* lärjunge, *Baumgarten*, ehuru hans begrepp voro oklara och dunkelt uttryckta, så att de en lång tid förvirrade hans efterföljare. Det sköna var enligt hans åsigt det sinnligt fullkomliga; men det fullkomliga är det, som motsvarar sitt begrepp. Tanken måste alltså afgöra, om föremålet öfverensstämde med sitt begrepp eller icke. Uppfattningen af det sköna var en förvirrad varseblifning genom de lägre själsförmögenheterna. Alltså råder här en motsägelse, ty, kan begreppet blott varseblifvas genom förståndet, så måste själen befria sig ifrån den sinnliga varseblifningens förvirring, för att undersöka, huru vida det sköna föremålet är fullkomligt eller icke. De följande skönhetsforskarene i *Tyskland* framställde blott modificationer af denna *Baumgartens* åsigt, utan att träffa det rätta, tills ett nytt tidevarf inbröt.

Englands ästhetiska tänkare, *Shaftesbury*, *Hutcheson* och *Burke* m. fl., voro sensualister, d. v. s. de förklarade det sköna af dess intryck på subjectet, men icke dess objectiva beskaffenhet; hvar förutan de antogo ett eget sinne äfven för upp-

fattningen af det sköna. Burke satte det sköna i nervernas förlappning, och det sublimala i deras spänning. — Fransmännen, t. ex. Boileau, missförstodo Aristoteles, likasom äfven Batteux, hvilken sökte bringa i system naturimitations-theorien. Den förras inskränkta och opoetiska konstreglor öfvade länge ett menligt och hämmande inflytande på den Europeiska, icke blott den Franska, poesien.

Med Winkelmann inbröt ett nytt tidehvarf i all konst och poetik genom hans klara insigter i den Helleniska konstens höga förträfflighet. Han satte det ursköna i Gud och såg i den Grekiska konsten det fulländade sköna, hvars begrepp han likväl icke speculativt uttryckte. Lessing förklarade Aristoteles, vederlade Fransmännens åsigter och gjorde Tyskarne bekanta med Shakespear; men icke heller han skref något af rent speculativt värde öfver det sköna. Herder verkade äfven kritiskt genom sin klara uppfattning och återgifvande af andra nationers skaldeverk. Slutligen uppsteg Kant, som i sin *Kritik der Urtheilskraft* (1790) grundade vetenskapens speculativa behandling, ehuru han vida öfverträffades af sednare tänkare. Hvad det sköna icke var, sade han riktigt; men, hvad det egentligen var, förmådde han icke utveckla. Han råkade äfven i den motsägelsen, att han å ena sidan sade det sköna vara subjectivt, be-

roende på intryck, alltså icke objectivt, derföre allsträng vetenskap derom omöjlig, men å den andra antydde, att det sköna vore en idé, någonting objectivt. Många utvecklade hans åsigter, bland andra skalden Schiller, hvars snilleblick trängde djupare än Kants in i det historiska af sitt ämne. Fichte befattade sig icke med skönhetsläran, han ansåg det sköna endast för en förberedelse till sedligheten. Schelling, huru litet han ock skrifvit härom, sammanfattar likväl i detta lilla förträffligt hufvudpunkterna och gaf vetenskapen anvisning på en djupare behandling. Det sköna var, enligt honom, en framställning af det oändliga i det ändliga, konsten var på en gång en subjectiv och objectiv, en medveten och en omedveten, verksamhet. Äst utbildade Schellings betydning om ästhetiken i partier mästertligt, ehuru det hela hvimlar för mycket af Schellingska glosor. Båda Schleglarne (A. W. och Fredrik) voro stora och öfverträffade på sin tid såsom critici och literär-historici, men klana i speculativ själstanke, härutinnan mest följande Kant och andra. En djup aning om konstens innersta väsende finna vi hos Novalis, Jean Paul, Tieck och Goethe, ehuru de icke skrefvo något system. Jean Pauls *Vorschule* är likväl högst rik på snilleblixtar in i konstens helgedom, förnämligast i det humoristiskas väsende. Solger, denna älskvärda och djupsinniga tän-

kare, borttrycktes för tidigt från vetenskapen, för att ge sina forskningar full inre och yttre klarhet och tillräcklig fullständighet. Han är hittills den största af vår tids æstheticici. *Weisse* är vida dunklare än sjelfva *Hegel*, hvars lärjunge han är. Dessa båda hafva utredt partier inom vetenskapen, som *Solger* icke hann skärskåda eller icke rätt uppfattade.

Sverige har i äldre tider haft flera poetikor, ehuru de i dem utvecklade åsigtorna till det mesta voro föga speculativa, föga djupa och grundade. På sednare tider var *Ehrensward* den första, som djupt inblickade i det sköna och konsten, ehuru han icke bragte sina idéer i system. Hans teori är i korthet följande. Behof sätta människan i verksamhet. När de djuriska behofven blifvit tillfredsställda, kan först de andliga, de fina och glada behofvens tillfredsställande komma i fråga. I Norden har människan för mycket göra med tillfredsställandet af de nödvändiga behofven, att kunna tänka på de glada. Det är just tvärtom i Söder. Det ursköna är det fullkomliga, gudomliga, som har sitt återsken i det jordiskt sköna. Skulle detta gudomliga inbryta med odeladt glans i jordelifvet, så skulle det förstöra människovarelsen. Ett sådant, fastän mildradt, inbrott är det sublimala; det behagliga är ett skönt, som lofar ett godt. Det täcka är en vacker oreda,

som leder sinnet att känna mycket och begripa intet. Det vackra är det sköna i det lilla. Det vackra och det täcka kunna öfvergå till det fula, och detta åter till det stygga, som är en i gestalt fixerad förstörelse, förbådande varelsens slut. Smaken är känslan af naturens aldra hemligaste sanningar. Qvickheten är en genialisk oreda, en viss jemvigt i upp- och nedvända förhållanden. Den stora smaken väljer det stora i naturen, den fullkomliga, den friska naturen, för hvars framträdande de små lagarne icke lagt sig i vägen, och hvilket de icke mägtat hindra. Den lilla smaken åter väljer det vardagliga, det medelmåttiga, tillfälliga, och alstrar det täcka, t. ex. i Norden. Det felaktiga hos *Ehrensward* är brist på system, förkärlek för den Grekiska och Sydländska konsten, jemnte misskännandē af den Nordiska. *Thorild* gaf i sina polemiska skrifter flera träffande definitioner och antydningar öfver poesien. Den snillrike tänkaren *Benjamin Höijer* gaf ett system, hvilket, om än för mycket abstract, likväl oftast träffade det rätta. Han är Sveriges *Hegel*. *Liedbeck* är för mycket empirisk. Vår tids största æstheticici hos oss, *Atterbom* och *Törneros*, hafva sjelfständigt begagnat Tyskarnes forskningar, ehuru de ännu endast afhandlat strödda partier i vetenskapen.

Det Sköna.

Det skönas namn kommer af ordet *sken* (nägot sinnligt åskådligt, och deraf ordet *skönja*, var-sblifva). Alltså ligger redan etymologiskt i ordet dess ena element, det sinnliga. Men det sinnliga såsom sådant är aldrig skönt; något skall uppenbara sig i det sinnliga, och detta något är idén, det inre, det oändliga. Skönheten är således en återspeglning i sinnliga former af idealverlden och af dess medelpunkt. Vid åsynen af det sköna väckes människans tanke på det oändliga, det väsendtliga och höjes öfver den lägre verkligheten. Formen i och för sig är icke skön, utan endast så vida den uttrycker en idé. Idéen kan hafva innerligt genomträngt formen (*Behag-sköna*), eller idéen kan vara skifjd från formen, och den sednare blott antyda den förra (*Sublima, Höga*), eller går i formen det ändliga under för idéen, positivt (*Tragiska*), eller negativt, då idéen tyckes gå under för det ändliga (*Komiska*).

Man säger, att naturen är skön, hvilket så till vida är ogrundadt, som allt skönt skall i sinnlig form uttrycka en med frihet och medvetande deruti inlagd bestämd idé; men naturen är ett verk af nödvändiga naturlagar, som frambringa tingen såsom lemmar af totaliteten. Det organiska är der hufvudsaken; formen, skönheten åter är en

blott bisak, en ren tillfällighet. Hvarje naturföremål uttrycker derföre endast en häntyding på naturlagarnas eller natursjälens kraft, eller, från den religiösa sidan, på Skaparen. Men, säga vi, att naturen är skön, så öfverföra vi konstens begrepp på naturen, och vi anse då naturen för ett verk af en gudomlig konst. Ett speciellt naturting åter uttrycker ingen bestämd idé. Endast den sublima skönheten har på visst sätt sin grund i naturen, som sådan. Det egentligt sköna, det tragiska och komiska inlägges sedermera deruti af betraktarens phantasi.

Det sköna är en förmedling af motsatser, det upphäfver dem och kommer dem att genomtränga hvarandra. Den eviga motsägelsen mellan ande och sinneverld, mellan inre och yttre, betydelse och form, allmänt och enskildt, ideellt och karakteristiskt, frihet och nödvändighet, enhet och mångfald försonas i konsten, och denna försoning kallas skönhet. Hvarje skönt föremål skall uttrycka något bestämdt, icke idéen i allmänhet (*Idealitet*), och detta uttryck af det ideella (det *Charakteristiska*) får likväl icke blifva så individuellt, att det blir caricatur. Det sköna skall nämligen för-ena och försmälta det allmänna och enskilda. I gendera bör ha öfvervigten. — Hurudant är det skönas förhållande till naturen? Konsten lånar icke annat af naturen (betraktad såsom massan af

sinulig mångfald), än elementarformerna och massan, och icke en gång i alla konster formerna; af dessa sammansätter konstnärens fritt skapande kraft nya bilder, som motsvarigt uttrycka hans fritt skapade idealer. De enstaka naturformerna omförvandlas af honom till ett uttryck af det andliga; men dessa naturformer plockas icke här och der och sammanlappas, utan de sammansmälta i konstnärssinnet till helt nya, helgjutna gestalter. Tages naturen i betydelse af historiens händelser, så visserligen aftecknar konstnären med skaldekunst, mejsel, pensel m. m. en förfluten tids händelser eller det närvarande; men dessa elementer ombildar han fritt till uttryck för det allmänt mänskliga, till bilden af en individuell människoandes utvecklingsgång under ändlighetens villkor och hinder. Tages åter naturen i betydelse af det innersta lif, som innebor naturverlden, och som utskjuter i dess formationer, af den kraft, som bildar organismerna och kufvar det organiska, eller ännu högre den verldsande, som genomtränger och lifvar och ordnar och danar verldsalltet, hos hvilken frihet och nödvändighet äro ett och identiska, hos hvilken den absolutaste själfnödvändighet verkar, som fritt utkastar sina verldsidéer och själfnödvändigt utför och försinnligar dem, då är all människokraft en imitation af den gudomliga naturen (alstringsdriften, af *nascor*,

födas). Konstnären är en bild i smått af denna allskapande verldskraft, hans alster äro mikrokosmer, små verldar, små bilder af den stora makrokosmen, storverlden, verldsalltet. Den organiserande kraften lefver och verkar organiskt hos konstnären likasom hos denna urnatur, ehuru inskränkt af ändlighetens villkor; men att häfva dessa villkor, att med klarhet och själfständighet betrakta lif och verld och själfständigt återgifva dem med samma klarhet, detta är syftmålet för allt konstskapande människosnille.

Det sköna kan på oändligt många sätt definieras. Det ligger något oförklarligt i det sköna, äfvensom i den förmåga, hvilken framalstrar det, snillet. Detta oförklarliga, eller svårförklarliga, har gjort, att tusentals definitioner hafva blifvit uppkastade af forskande andar, hvilka dels fattat det sköna från dess högsta ståndpunkt, dels förmått uppfatta blott en enda sida af dess oändliga rikedom. Till bevis härpå villja vi anföra följande definitioner: Det sköna är det, som försätter själskrafterna i en harmonisk verksamhet; dessa själskrafter kunna nu vara endast phantasi och förstånd eller äfven känsla och idéförmåga, hvarigenom människan lyftes till gemenskap med det öfversinnliga. Men det sköna, definieradt såsom det, hvilket väcker eller framkallar en fri harmoni af själskrafter, bestämmer icke, huru det object

är, som väcker detta tillstånd. Sannt är, att det sköna väcker denna inre harmoni, det likasom låter åskådaren erfara det själstillstånd, hvarunder konstnären sjelf framalstrade det sköna. Andra satte skönheten i tingens form, hvilket visserligen är rätt; men denna bestämning antyder icke, huru formen skall vara beskaffad för att vara skön, ty, att det gifves en form, som icke är skön, kan icke nekas. Men formen är nu endast skön, så vida den uttrycker det gudomliga, det högsta, det idealiska. Skulle skönheten blott definieras såsom det, hvilket bestode i form, så skulle de mekaniska konstalsterna äfven vara sköna, det fula vara skönt, det sköna genom matematisk beräkning kunna bestämmas och i allmänhet hafva sitt hem endast i bildande konst. Det origtiga i denna definition beror först derpå, att formen endast tages i bemärkelse af något yttre sinnligt, och sedan derpå, att idéen icke förutsättes. Form har likväl sjelfva tanken, form har ljudet, form har poesien (en inre och en yttre), form har allt, som uppenbarar sig såsom något särskildt för sig varande i universum. Det sköna ligger visserligen i formen, så vida det sköna är ett alster af phantasien (den synbargörande, formgifvande förmågan); men denna form skall uttrycka en idé, ty dels skall ett ideal (en formbunden idé) hafva uppgått inom konstnärssinnet, hvilket ideal sedan uttryckes i den be-

stämda yttre massan, dels skall det fullfärdiga konstverket, när det åskådas, genast uppväcka den motsvarande idéen i vårt inre; det skall genom det karakteristiska i form hänvisa på en idealverld och lyftas ifrån formernas, ifrån materiens inskränkta spher till den högre osynliga verld, i hvilken menniskan är en infödd verldsborgare, men hvilken hon, underkastad stoftverlden, skall ana och hänvisas till i konstens verk, likasom i religionen genom trons hängifvenhet, i philosophien genom tankans förmedling, i moralen genom samvetets bud. Alltså skola, i det sköna, väsende och form betinga hvarandra.

Andra hafva så definierat det sköna: Det är enhet i mångfald. Visserligen är detta äfven en ingrediens i hvarje skön composition, men långt ifrån att ensamt för sig utgöra det sköna. Så skulle ziffertal, machiner och hvad mekaniskt verk som helst vara skönt, emedan delarne vore ordnade och inginge i ett helt. De öfriga falska definitionerna äro dels i ästhetikens historia upptagna, dels tillåter rummet oss icke att anföra flera.

Hvad det skönas motsats, det *icke-sköna*, beträffar, så kan detta antingen vara det ifrån ästhetisk sida likgiltiga eller det *fula* och *stygga*. Det sednare är icke allenast en frånvaro af skönhetsens egenskaper, alltså icke allenast något *negativt*, utan den verksamma motsatsen och fienden

deremot, något *positivt*. Allt *fult* hycklar det sköna och söker derigenom uttränga detta samt sätta sig sjelft i dess ställe. Denna fiende inom sitt eget område söker det sköna icke att utrota, ty det vore icke möjligt, icke gagneligt, så vida det sköna sjelft i och med detsamma upphörde, utan det vill tillbakahålla, kufva och hämma dess ständiga upprorsförsök. Denna det skönas strid mot det fula, detsamma som inom ethiken kallas det godas strid mot det onda, är villkoret för möjligheten af större konstverk. Det fula indrages således inom konstens område och uppför der sina strider mot det sköna, för att på ett omedvetet sätt förhålliga detta. Se Miltons Satan, Mephistophiles etc. Det fula såsom ett villkor för det sköna bör således äfven hafva sin plats inom ästhetiken. Det *fula* är en sinnebild, både i natur och konst, af den onda, förstörande och desorganiserande verldsprincipens strid mot den organiserande, det högsta, det gudomliga, och en spegelbild af den oorganiska massans strid mot den organiserande verldskraften. Det hör till philosophiens område att bevisa, det Gud är en urpersonlighet, en sjelfbegränsad ande, att alla andra skapade förnuftsväsenden äro personer, med samma drift till sjelfbegränsning, samma drift till jaghet, men att denna sträfvan till försigvarande kan öfvergå hos dessa till en falsk sjelfhetsdrift, som kommer den skapade att lösli-

ta sig från den skapande och constituera sitt eget centrum, och att ändtligen här det ondas urgrund ligger, och alltså ifrån den ästhetiska sidan det fulas, såsom det ondas *form*. Vi få längre fram tillfälle att vidare orda om det fula och öfvergångspunkterna dertill.

Det Behag-Sköna.

Här sammanfalla idé och materia fullkomligt i formen, som adæquat uttrycker själen, idéen. En skön form, t. ex. ett skönt ansigte, som ingenting säger, en ypperlig versbyggnad och en glänsande diction, som har inga idéer eller blott är glas och ram utan tanke, är icke behagskön. Mediceiska Venus är skön, men icke derföre, att den yttre formen är alldeles fulländad, utan emedan den sedliga skönheten, själens behag uppenbarar sig i formen och ger den stämpeln af idealskönhet. Blygsamhet och jungfrulig kyskhet uttrycker sig i dess former. Själens skönhet förutsättes nödvändigt, ty en ful själ kan med största konstnärsfärdighet finnas i en formskön kropp, ehuru sjelfva uttrycket i dessa former alltid göres adæquat mot det inresfulhet. Den sköna själens uttryck i en skön kropp ger behaget, gracen, huldheten eller huldsaligheten, älskvardheten i egentlig och direct mening. Behagskönheten har blifvit kallad det sköna i rörelse, emedan själen uppenbarar sig i yttre rörelser, i

åthäfvor, i miner, som alltid äro någonting rör-
ligt, ehuru de genom vana öfvergått till fast be-
hag hos den sköna själen.

Hvad är en *skön själ*? Hvad är *själen skön-
het*? En harmoni af själskrafter i medveten öfver-
ensstämmelse, således en försoning efter inre stri-
der. Ty endast i oegentlig mening kan man kal-
la det medvetlösa utvecklade själstillståndet
skönt, der ännu inga strider uppkallat själen kraf-
ter till försonande af strid och medvetenhet af den
intelligenta naturen. Det *naiva* är alltid uttrycket
af dessa båda själstillstånd; det utvecklade, ostör-
da barndomstillståndet med sina naiva utgjutelser
behagar oss, emedan det väcker människans tan-
ke på ett lyckligt barndomstillstånd, hvilket menni-
skan lemnat för att på egen hand återvinna en förlo-
rad frid, fastän nu af högre betydelse, och hvilken
har sin afbild i barndomen. Detta fridfulla till-
stånd alstrar det *naiva* i högre mening. Här har
redan människan blifvit införd i ett konstladt sam-
hällslif; der uppenbarar sig nu en skön själ i ovänta-
de uttryck af barndomsenkelhet och oförkonstling,
som genom contrasten mot omgifningen och vän-
tan väcker glädje, löje och gränsar således till det
komiska. Det ges äfven ett annat slags *naivt*, *öf-
verraskningens*, nämligen, då äfven den fula själen
obevakadt uttrycker ett bättre medvetande.

Man invänder, det ges föremål, som konstnä-

ren bildar, men hvilka icke äro människor, och nu
kan blott hos människan en själ uttrycka sig; det
ges dessutom menniskoanleten, som äro fullbildade,
bildsköna och likväl icke behagsköna, de hafva ic-
ke *tycke*. Härpå svaras, att en framställning af
det icke menskliga, och som således icke kan ut-
trycka själ, likväl genom betraktarens phantasi får
sig tillagd en betydelse, som häntyder på ett behag-
skönt. Sjelfva djurbilderna, sjelfva blommorna och
Stillebens-styckena äro dels underordnade i konsten,
dels afbildade för åskådaren naturens medvetlösa
lif, som dock får betydelse af oskuld. Hvad
den sednare invändningen beträffar, så framställer
konsten aldrig inom sin verld en bild, som icke
tillika uttrycker en idé. Sjelfva den bildskönaste
människa, hvars ansigte ingenting säger, väcker
köld och ingalunda lugn, likasom den bildskönaste
vaxfigur och den mest skenlifvade väcker rysning.
Ett musikstycke med stela, matematiskt ordnade
och såsom ett räkenexempel frambringade toner
är icke skönt, ehuru det har enhet i mångfald m.
m., ty lifvets, själen omedelbara uttryck saknas.

Men ifrån det behagsköna till det fula är öf-
vergången lätt, likasom ifrån alla öfriga äkta ar-
ter af det sköna, såsom vi ofvan anförde. Ett
konstladt behag innehåller, likasom alla afarter af
det behagsköna (det *sinnligt retande*, det *zirkiga*,
det *jollrande*, det *småaktiga*), en *lög*n, något som

ger sig ut för motsatsen af hvad det är, som genom yttre behag söker dölja sitt maskfrätta inre. Det *zirliga*, när det icke är ett uttryck af själens skönhet, kallas det *zirade*, det *affecterade*, *konstlade*, *grimacen*, som med verklig svett och möda söker upplyfta det intiga, det obetydliga till det äkta behagsköna och, genom yttre vidhängande prydnad, genom yttre glans och brokiga zirater, söker adla det gemena och låga till skönt. Men det förråder sig, för den öfvade blicken, lätt genom sina sminkade behag, genom det tvungna i ställning, eller i musiken genom konstladt klingklang, med ett ord genom jagande efter effect.

Det så kallade *smånätta*, då det uttrycker en behagskön själ, är icke fördömligt. Det är det sköna i det lilla, det barnsligt sköna, det fina, spåda, *nätta*, *totum teres et rotundum*; likväl antager det behagsköna denna form merändels endast eller mest under konstens förfall och öfvergår till det *jollrande*, *småaktiga*, *lumpiga*, *lappiga*, låga och ovärdiga. Det *sinnligt* behagsköna åter, det *retande* i lägre mening, kan mer eller mindre öppet framhafva i dagen sin okyskhet, sina skökobehag. Det är fult, så vida det, i stället för att uttrycka idéen, själens skönhet, uttrycker sinnlighetens, naturinstinctens, det djuriskas seger öfver det andliga hos menniskan.

Det Magt-Sköna, Sublima, Höga och Stora.

Det sköna var den försinnligade, incarnerade, fenomenblifna idéen, själ och kropp i jemnvigt. Men, om idéen, som skall framställas, är för stor, omfattande, innehållsrik, öfvermåttig, hög, att helt och hållet kunna ingå, uttryckas i sinnlighetens former, och betraktaren likväl af sjelfva åskådningen hänvisas på idéen i dess oändlighet, hela idealverlden, det gudomliga, så uppkommer det *Sublima*. Var det behagsköna det kvinnligt sköna, emedan mildhet, huldhet och grace äro kvinnans medfödda natur, så är det sublima det manligt sköna, emedan hos mannen kraften alltid öfverväger mildheten, och det ideella uttrycket sönderbryter formen. Se vi den omätliga himmelen i stjernbestrålad natt, det vidsträckta, gränslösa världshafvet, de åt himlen sträfvande fjelltopparna, så förmår icke menniskotanken att uppmäta dessa storheter, utan phantasien, som icke ser uttryck i det sublima föremålet af en bestämd idé, ser deri ett uttryck af den oändliga idéen, det gudomliga. Hela vår sinnliga varseblifning; sjelfva förståndet känner sig litet vid aningen af detta öfversinnliga; endast den medfödda idéförmågan, förnuftet, såsom den egentliga stegen till himmelen, förmår tänka detta öfversinnliga;

men äfven förnuftet känner sig, vid denna aning om det gudomliga, såsom blott en utstrålning af detta oändliga, en underordnad länk i andarnas värld; endast känslan, att människan genom förnuftet har någon gemenskap med denna värld, ger det sublimes dess behag. Derföre är det empiriska uttrycket, att det sublima är det, som väcker lust genom olust, icke så förkastligt. Människan, såsom ett phenomenväsende, känner sitt intet; föremålet och det, som häntyder på det öfversinnliga, tyckes öfverväldiga hennes fysiska tillvarelse, under det att det gudomliga i henne lyfter henne öfver sinnligheten till det gudomliga sjelft. Det sublima är alltså en dissonans, som, genom den åskådandes förmedling, löses i harmoni. Det sublima griper hela vår själ i dess innersta nervrötter; vi intagas af högaktning, vördnad, beundran, förvåning och helig rysning vid åsynen af det sublima. Här af synes äfven, huru falskt det är att definiera det sköna, såsom vore det blott form, blott något objectivt: "det ges ej till, då intet öga ser det"; i det skönas alla arter ingår något subjectivt och något objectivt, i den mening, att betraktaren skall taga idéen ur sig vid betraktande af objectet, eller idéen skall åtminstone väckas.

Det sublima är intet relationsbegrepp, utan obegränsadt, omätligt, oändligt. Det stora, såsom ett

relationsbegrepp, är icke egentligen sublimt. Det sublimes indelas i *naturens* och *andens* sublimes, *physiskt* och *psychiskt*. Det physiskt sublimes åter kan antingen vara *extensivt* eller *intensivt*, d. v. s., antingen vara absolut stort i rum och tid eller i kraft. Det extensivt sublimes beror icke på delvis uppfattning af åtskilliga mått och tal och deras successiva sammanbindning till ett begrepp, utan på det oändligas hastiga totalintryck på själen, så vida icke phantasien förgäfvets söker, men till slut förtviflar att kunna mäta det med ändliga mätstänger. Totalintrycket försvagas derföre, om det sublimes föremålet har några afsatser och olika färger, genom hvilka phantasien kan stiga och mäta hvar del. Skalden, som framställer det sublimes, får icke utmåla föremålet, ty då går uppfattningen endast successivt. Det sublimes skall framställas på en gång; en rad är nog, t. ex. Varde ljus

Det *dynamiskt* eller *intensivt* sublimes (det magtsköna) väcker tanken på en fruktansvärd, all människokraft öfvergående, naturkraft. Vi känna oss små, när vi jemföra denna kraft med vår sinnliga naturs kraft, vi se i den öfvermäktiga naturkraften det gudomliga såsom världssjäl, vi bringas att vörda det gudomliga. De dynamiskt sublimes naturföremålen kunna antingen tänkas i rörelse, såsom begripna i utveckling af kraft, eller såsom resul-

tater af en öfvermägtig, concentrerad naturkrafts framfart, t. ex., förstöringen efter en jordbäfning.

Det *psychiskt sublima* eller själens sublima kan antingen vara extensivt, t. ex. tanken på verldsalltet, såsom en verkan af Guds magt och vishet, verldshistorien, såsom evolution af en verldsplan, af verldsanden. Det intensivt sublima eller det *moraliskt sublima* afser människovilljans kraft i hennes ovanligare uppenbarelser, uttrycket af stora karakterer. Karakteren, för att kunna utveckla sig, måste tänkas i strid med ett motstånd. Kraftens storhet mätes af hindrets. Denna strid kan antingen vara en strid mot en inre eller yttre magt. Den förra försiggår inom människans bröst, mellan förnuft, sinnlighet och passioner, den sednare med den omgivande världen, ödet, m. m. Denna strid med en yttre magt utgör antingen ett bestående af faror utan fruktan, tålmodigt lidande af de mest tryckande olyckor och plågor, eller uppoffring af lifvet för idéer. Vid detta sublima afses icke handlingens öfverensstämmelse med sedelagen, utan blott den öfverlägsna villjokraft, som framträder, den styrka, som sätter oss i förvåning, den djerfhet och det mod, som oförskräckt kastar sig i de största faror, består de vågsammaste äfventyr för att vinna sina syften. Äfven passionernas kraft är sublim, genom den höga hanlingskraft, de utveckla, och den hjaltetdjerfhet, de upptända. Sjelfva förtvif-

fan och ångern är sublim, såsom en bild af idéens negativa seger. Framställning af en själ i passion måste vara okonstlad — en verld af olika tankar tränger sig på den upprörda själen, hon gifver sig icke tid att utveckla någon, hvaraf det fragmentariska och abrupta härleder sig. Uttryckas dessa passioner med logisk nödvändighet, och utsmyckas de med alla retorikens tjustningsmedel, så visar detta skalden, icke den handlande, som ingalunda har tid att tänka på grannlåter, när hela hans varelse är i fara.

Med det sublima äro följande arter beslätade, hvilka lätt öfvergå till det falskt sublima, det fula. *Kolossalt* kallas, till skilnad från det sublima, det, som öfverstiger sin arts typ, men icke vår föreställning om det sinnliga. Det kan då hvarken vara fasaväckande till den grad, som det sublima, icke heller visa något missförhållande mellan delarna. Konstens kolossala verk bli naturligtvis vida efter naturens, likasom det extensivt sublima i konst alltid efter det extensivt sublima i naturen. (Namnet *kolossalt* kommer af kolossen på Rhodus, som, 70 alnar hög, uppfördes af Chares Lyndios, Lysippi lärjunge, och helgades åt solguden.) — Det *majestätiska* är det sublima i lugn, öfvergåendet till karakter, och bjuder vördnad eller dyrkan. — Det *högtidliga* spänner väntan på något stort eller är en mindre grad majestätiskt. Det väcker

högre idéer och bilder samt lyfter oss derföre vida öfver det hvardagligas verld. — Det *praktiga* är det sublimes förening med yttre prydnad och glans, med det, som retar sinnena eller ger utseende af magt, t. ex. morgonrodnaden, stjernhimeln. Grannlåt utan det sublimes är tom och o-smaklig. — Det *rysliga, hemska, äfventyrliga* och *underbara* äro beslägtade med det sublimes, emedan åsynen af dem leder aningen på en oändlig magt. Detta bör icke förblandas med det *gräsliga*, hvilket hotar åskådaren med ögonblicklig förstöring eller injagar en sådan skräck och rysning, att idéen icke får tid och tillfälle att utveckla sig. — Det *ädda* och *värdiga* visar förnufts seger öfver verkligheten, eller med andra ord uppenbarar en permanent eller ögonblicklig ethisk kraft.

Det falskt sublimes är det uppösta, svulstiga, bombastiska (allt visar ett yttre, utan motsvarande inre), det affecterade, onaturliga, öfverspända, frostiga, vattniga, matta, kraftlösa, släpande, platta, äckliga, pöbelaktiga, gemena (visande sinnlighetens seger öfver idéen).

Det Pathetiska och Tragiska.

Pathetiskt är det, som väcker vårt deltagande vid åsynen af verklighetens strid med idéen, af människan, som strider med omständigheter, hinder, passioner, på det att slutligen det högre i

människan, äfven i hennes undergång, må segra. Det ljufva i det rörande är icke medvetandet af vårt eget välbefinnande vid andras olycka, utanglädje, att se det ädlaste mensklige i menskligheten uppenbara sig. Vi glädjas att se en annan med fast mod bära olyckans börda. Utan denna glädje åt det högres seger vore medlidandet blott helt och hållet fysiskt, något pinande, utan allt ästhetiskt värde och poetisk betydelse. Detta rörande kan antingen vara *stilla rörande* eller *häftigt gripande*. Det förra kallas *sentimentalt* (känslofullt), det sednare *pathetiskt* (starkt rörande). När det ideella, förliknande med idéen, saknas, är det rörande icke mer skönt, utan snarare fult.

Det *sentimentala*, i motsats mot det *naiva*, är från den historiska sidan ett Christligt skönt, då de Gamle voro *naiva*. En full tillfredsställelse med det närvarande, medvetande af gudarnes närvaro, den ädelt sinnliga glädjen och oskulden i deras lefnad; ifrån religiös ståndpunkt, deras brist på sedligt religiös öfvertygelse om människolifvets högre bestämelse alstrade det *naiva*, det omedvetna, det barndomsenkla i deras konst. Der fanns ingen längtan i Christlig mening, deras goda var i det närvarande, deras kärlek en fysisk könsdrift, deras gudstjenst en glädjefest, deras lif efter detta en skaldedikt, utan grund i folktron. Den Christne längtar evigt från jorden till Gud, till idéen;

verkligheten förefaller honom intig, och han återblickar på barndomens oskuldstillstånd ifrån en framliden ålders passioner och förkonstling. Denna längtan innebär en otillfredsställelse med det närvarande i förliknande med idéen. Der är det *sentimentala* skönt; har åter längtan endast det sinnliga, sinnliga känslor o. s. v. till föremål, så uppkommer ett sentimentalt i ful mening. Derjemte kan den falska sentimentaliteten äfven ge sig ut för längtan efter högre mål; men då blir den blott affecterad eller sjukligt pjunk och overksamhet.

Det *pathetiska* är ett stegradt sentimentalt, äfven, i följd af verklighetens omotsvarighet emot idéen, den idéledda villjofrihetens kamp mot sinnligheten och passionerna. Striden, såsom sådan, utan slutlig försoning, ger blott en slitande *förtviflan*, som blir ett fult, ty lidandet, såsom sådant, är icke föremål för konsten, utan andens, idéens utveckling och seger i och genom sinnligheten och den lidandet underkastade sinnligheten. Äfven här måste verklig känsla ega rum, icke affecterad i tomma, fastän bombastiska, ord. Det *pathetiska* kallas äfven *tragiskt* (strids-skönt), emedan all tragediens utveckling beror på denna strid mellan det högre och lägre i menniskan. Det *tragiska* visar oss mensklighetens hårda lott att vara bannlyst till jorden, att vara underkastad lidanden, pröfningar och eviga strider mot sitt eget jag, för att luttras,

d. v. s., på det att det bättre jaget, det ideella, må segra hos henne. Det *tragiska* är beslägtadt med det sublima (det psykiskt-dynamiskt sublima), betecknande en högre själskrafts seger. Uppfattningen af det *tragiska* är alltid åtföljd af fruktan och medlidande, så vida vi deltaga i den kämpandes öden och lidanden, frukta icke för oss sjelfva, utan på hans vägnar, att hans bättre jag, att det rent och äkta menskliga hos honom skall gå under, och detta är den rätta uttydningen af Aristoteles' definition på det *tragiska*. Vårt deltagande fäster sig icke vid den enskilda personen såsom sådan, utan vid honom, såsom en symbol af hela mensklighetens gemensamma lott. Det sköna ligger äfven der i medvetandet af idéens oändliga seger. Det *tragiska* finnes för öfrigt icke allenast i den dramatiska poesimens ena del, sorgespelet, dess egentliga plats, utan förekommer äfven i epos, i lyrik, måleri, plastik etc.

Det Skämt-Sköna, det Komiska.

Det är lika mycket ett skönt, som de föregående arterna, ehuru, i de förra, det sköna mer positivt nppenbarar sig, i det sednare mer negativt, hvarföre det äfven blifvit kalladt det upp- och nedvända idealet, det upp- och nedvända sköna. Idéen, det gudomliga, längtan efter det himmelska, tyckes der gå alldeles under i verklighe-

tens yra spel och motsägelser; men just deri, att verkligheten, sinnligheten, icke idéen, upplöser sig i sina egna motsägelser, visas, att intet är bestående utom det ideella. Det komiska vore fult, om det på *allvar* gäfvé sig ut för det enda väsendtliga, om det vore blott ett hånskratt öfver menskligheten; här är det en lek, ett *skämt*, icke så illa menadt. Allt, som ger sig ut för hvad det icke är, i egen inbildning att vara det, finner sitt misstag till slut; det lögn-verkliga, det icke ideella finner sin omotsvarighet mot sina anspråk, och deraf antydes, på ett negativt sätt, det *väsendtliga* i lifvet. Idéen har fullt begifvit sig ned i verkligheten och blifvit besmittad med dess dårskaper och sjelf likasom en dårskap; i glad yra firar ändligheten sin segerfest, och just deri visar den sin uselhet. Don Quixote, t. ex., var en ädel man, som förvillades i verkligheten och trodde sig i det ihåliga riddareväsendet se mensklighetens bestämelse, och, ju mer han söker verkliggöra denna upp- och nedvända idé, desto mer visar den sjelfva ridderskapets uselhet, intighet och falska anspråk, för att negativt hänvisa på den verldsperiod, hvilken då inträdt i historien såsom en bättre. Det sköna var, att han likväl under alla dessa orimligheter var en ädel man.

Allt komiskt är *löjligt*, men icke allt *löjligt komiskt*, ty det ges ett löjligt, som uttrycker ett ta-

del ifrån moralisk sida. Komiskt är endast det löjliga, som icke afser personens moralitet; ty, är den löjliga omoralisk, så försvinna hans löjliga sidor i hans immoraliska, och han hatas, afskys eller väcker ett bittert löje, som kallas *hånskratt*. Det löjliga är således förnuftiga eller med phantasi och förnuft begäfvade väsendens oväntade, plötsliga och piquanta orimlighet i ting, som icke höra till moralisk dom. Det *orimliga* är det, som icke rimmar sig med det sedvanliga, brukliga (det lika i lika fall) i tänkesätt, känslor, tal, sätt att lefva och vara m. m. Det orimliga kan ligga i motsägelsen mellan grund och följd, mellan orimliga storheter, som man tänker sig förenade till ett föremål, eller mellan delarnas storhet till hvarandra i det hela, t. ex. Sancho Pansas berättelse, att han på en förtrollad trähäst stigit till en sådan höjd, att han sett getterna på himmelen beta, och jorden sett ut som ett pepparkorn, och människorna såsom hasselnötter; i motsägelsen mellan storlek och beskaffenhet, t. ex. en jätte, som kunde omkullstötas med ett finger; sammanbindningen af sammanhängande ting, ett förvändt bruk af tingen (peruque på en apa), förvänd åsigt af tingen (Don Quixotes tro, det väderqvarnarne voro jättar), motsägelse mellan handling och karakter, tankens betecknande genom opassande ord, missförhållande mellan medel och ändamål. Enligt